

שלמה דמשק וספרו החדש

מאת דניאל פרסקי

אחד החינוכות המופלאים בספרות העברית שבדורנו הוא חברנו, הסופר המובהק שלמה דמשק, שהגיע לא מריקה בשנת תר"ף סעיירת-מולדתו בסיוע שברוסיה הלבנה. בנידיון ש"מש מורה הרבה שנים כבית-הספר הלאומי, שהיה נודע למפת בשעתו. שם עשה לו שם כמחנך נאמן ורב השפעה, והעמיד דור של תלמידים עב"יים וציוניים, הזוכרים עד היום הזה את הסר מורם להועיל. בשנים האחרונות הוא מטופל בחליים רעים והר"ז הו יושב בדר בעירת-הנופש הידועה לייקוואוד.

למדינת-נפש ולחזוה-שחורות; אלא אדר"בה ואדרבה: אין כמוהו בהירדות, צלול-מהשבה, אביר מוסריות, מלא תקווה ואמונה, רואה את הכול בעין טור בה ובלב נכון, חי לו את חיי מתוך שלווה-נפש פילוסופית, מתוך הקפדה על היופי והסדר, מתוך אהבת הבריות וזיקה סתמיה בכל הנעשה בעולמו העברי בכלל ובעולם ספרותנו בפרט. מי שרוצה לדאוג את נצחון הרוח האר"תנה על הגוף החלש — יסוד אל מלך נו של שלמה דמשק בלייקוואוד ויוכח מה כוחו וגבורתו של רצון-ברזל להיות וליצור, לכתוב ולפעול — והי מה! ספרו החדש "מפה ומשם" (*) היא עדות נוספת לכשרונו המובהק של שלמה דמשק לתאר בצבעים מעטים וכולטים טיפוסים שונים, מצבירוח וסי-ביכת-חיים מן העולם מעוררה-היהדות במולדת הישנה" ברוסיה לפנינו ונס מן העולם החדש באמריקה עם השיר נויים והתמורות היסודיים, שהביא לתוך חיינו היהודיים ורבי הנסיונות והכשלונות. בדרך כלל אינו נתפס לסי-פוסים שליליים ולעלילות מכווערות; אף דרכו להתעכב הרבה אצל בני-אדם מקולקלים ומעשים רעים. הוא בוחר תמיד לצייר בשרד-אמן את היופי והני-עלה, את הטוב והאור שבחיים, הוא מתרחק גם ביצירותיו הספרותיות, כמו בחייו הפרטיים, מן הכיעור ומן הדר"מה לו. בכמה אהבה ורחמים הוא מלי-וה רשמי והזויזחי מאתם המרי-אות והדמויות וההתרחשויות, הססתנ"נים דרך עיניו הסהורות וקולמוסו הני-צי סכל כחם. גיבורין של שלמה דמשק

דומים לרוב ליוצרים: אף הם מצויינים במידות ובנימוסים, צנועיהגות ותוס"סיהיוניות — עד שהם נחרתים בהכ"לחגו ומתחבכים עלינו. ב. את הספר "מפה ומשם" קראתי פע"מים אחדות בסרם צאתו מבית-הדר"פוס, כי עסקתי בהגהתו. הספר מחולק לשני חלקים: מפה — בעירת-הארנים; משם — מחיים נגתו. החלק הראשון מתאר את עיר-הנופש לייקוואוד בימות חורף, הוא מר"סר לנו את תולדות המקום הזה, שבי"מינו הוא כמעט כולו מישב באחינו בני ישראל, שפיעוטם תושבים קבועים: ורובם מתארחים פה לזמן-מה, לשאוף את האוויר הצח והמבריא של רוח"המחטים, העולה מיער הארנים, הנריע בכל שטח העיר, וכן להתענג על כל המנעמים שבתוך בתרהמלון המסוא"לים, שלמה דמשק מספר לנו סאגדות העיירה, המאפיינות אותה ביותר, הנה אנו קוראים על המצב לפנינו, עת לא היה המלונות הנוצריים מכניסים לתוכם אדיר-ההון אוסקאר שטראוס (ששימש אחר-כך מיניסטר בפמשלת ארצות-הברית) — וגם הוא לא הוכנס למלין האנטישמי, מה עשה? נרבר עם שני אחיו הנדיבים הידועים איזודר שטר"אוס ונתן שטראוס והקימו בלייקוואוד בית-מלון מפואר, שהיה פתוח לרווחח גם לנוצרים וגם ליהודים, המלון הזה הצליח כליכך — עד שמשך את כל האנולתים מאותו מלון שונאיהיהודי, שאולץ להיסגר לגמרי. בלייקוואוד נמ"רים עבריים שיוציאו את ספריהם —

צאו לפנים היכלי-פאר של המיליונ"רים: מלך-הנפש רוקפלר ואיל מסילת"הברזל גיאורג גולד, והנה כעת נת"רוקנו מהיכלים האלה ממשפחות יוש"ביהם, נפתחו לקהל הרחב — והרי הם משמשים מקומות-מועצה לאסיפות צע"ניות וציבוריות שונות, מועצת-לב"היא המסורת על האגם הידוע בלייק"וואוד, הנקרא בשם "קארסאליה" על שם שלוש האחיות היפהפיות, שיצאו פעם לשוט על פני האגם הזה, והנה התחוללה סערה ושלשתן נפלו המימה וטבעו, ראשיההיכות של שמוחיתן קארל, סאל, י'אפין נצטרפו לשם החדש, שניתן לאגם: קארסאליה. כשאנו מפליגים בספר הזה, אנו מת"וודעים יותר ויותר אל צורתה הנוכ"חית של לייקוואוד, ההולכת ומתייהדה מכל מיני המוסדות והתנועות המצאו"שם — עד כדי כך ששם קיימת הישי"בה המפורסמת "בית-מדרש עליין" שכ"הנהלתו של הרב ר' אהרון קוטלר, אף האורחים השונים בליל "סדר" של פסח מאחד המלונות כאילו מייצגים לפנינו את שני הדורות, המתרוצצים בחיינו לעת כזאת באמריקה בכלל: הדור ההולך, ששאב ממקורות היהדות מעבר לים בארצות מורח-אירופה וכולו מלא כעת כיסופי-נפש צורבים להוי"הרוחני העשיר, שנשכח כאן אצלנו, והדור החדש, שמלכתחילה הוא זר לכל הקדוש והיקר לאומה ולאמונה, והנה בשעה שהוקנים בוכים בשעת ה"סדר" מתוך זכרונות חמים וגעגועים חומים הנה הצעירים רובם משותחים על כל"ברשעשועיהם, הרשימה "המחבר לספ"רו", שנדפסה תחילה בחוברת אמריקה של ירחון יצחק למדן "גליונות", תש"מש מחאה עצומה נגד אותם העשירים שלני, המבטיחים לעזור למחב"רים עבריים שיוציאו את ספריהם —

כאן עומדים בהבטחותיהם, ישנם כאן ציורים פסיכולוגיים דקים וחודרי-נפש, כעין "גיתרץ לוי", "אצבעות", "מאהבה" ועוד, שיש בהם משום רטט שירה וסמ"ליות מרוממת-נפש. ב. החלק השני של הספר מתאר טיפוי"סים ומאורעות בעירת-מולדתו גיס"וויזש, שאהדים מהם מיוחדים במינם בעוד שיתרם מצאנו בכל עיר ועיירה בישראל לפנינו, מתוך הפרק הנחמד "בחרו של ר' שמחה המלמד" (הוא אביו של הסופר ד"ר ל. פוגלמאן, סגן עורך של היומן "פארווערטס") אנו למדים, כי לא חסרו לנו אז מלמדי-ח"נוקות מן המין המשובח — ולא כולם היו בטלנים וחשוכים, כפי שהיו מתר"ארים בספרותנו, הבודדים, ש"כבשו" את בית-המדרש הישן לשם הפגנה סר"ציאליסטית ואנטי-צאריסטית — נס במינסק מודרני, נעשו מעשים כאלה וגם בערים אחרות, תיאור מוצלח ומלא אנושיות טהורה על פארלע הגבאית, שהיתה לה הנות-מכולת קטנה, אך רוב ימיה, זמנה וכוחה הקדישה לצדקה בס"חוד ולעזרת עניים נצרכים — תיאור זה מזהיר כמרגלית מבהיקה על בני-אדם כמלאכים, שחוננה אותנו לפנינו היהדות השרשית והחיונית, והנה אף היא, בת מאה ושמונה שנים, נספחה בידי הנאצים האזורים, בין "שומרי הנחלה" נספר לנו המחבר על איש המעלה ר' יואל רוזובסקי, שעמד בראש הקהילה ובראש בית-הספר העברי "תרבות" ומסנהיגי התנועה הציונית, והנה זה יואל רוזובסקי היה כחור"ישיבה במינסק ומנהיג האגודה העב"רית-הציונית "ציון ושפתה", שהייתי חבר שם, היה ראש-המדברים ונחשב בעינינו כמי שעתיד להיות סופר, כי היה קורא באסיפות משיריו, ואמנם שמחתי להיפגש עמו כשביקרתי בניס"הספר "מפה ומשם" משרה עלינו אוויר רה טהורה ונעלה והוא נקרא בנעיר מות ובחמימות, ברוב עניין ובשיתוף"הלב, נהרץ את המתבר הפורה שלמה דמשק, כי עוד יעשיר את ספרותנו בחיבורים יקרים כאלה!

(*) "מפה ומשם" מאת שלמה דמשק, הוצאת תלמידים וידידים, גי"ז ירק, תשי"ב 1953 עמודים.